

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka - przegląd orzecznictwa (kwiecień-czerwiec 2002 r.)

Palestra 46/11-12(539-540), 129-135

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DRAWA CZŁOWIEKA



Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa

(kwiecień–czerwiec 2002 r.)

Art. 1

Trybunał formalnie nie jest związany swoimi wcześniejszymi orzeczeniami. W interesie pewności prawnej, przewidywalności i równości wobec prawa leży jednak, aby nie odchodził, bez ważnych powodów, od poglądów zawartych we wcześniej rozstrzygniętych sprawach.

Orzeczenie Stafford v. Wielka Brytania, 28.5.2002 r., Wielka Izba, skarga nr 46295/99, § 68 – dot. braku podstaw do ponownego uwięzienia osoby skazanej na karę dożywotniego więzienia, a następnie zwolnionej i niemożności kwestionowania przez nią przed sądem legalności utrzymywania pozbawienia wolności.

Konwencję należy interpretować i stosować w sposób gwarantujący prawa praktyczne i skuteczne, a nie teoretyczne lub iluzoryczne. Gdyby Trybunał zre-

zygnował z postawy dynamicznej i dążenia do rozwoju ochrony praw, mógłby stać się przeszkodą na drodze postępu.

Orzeczenie Stafford v. Wielka Brytania, 28.5.2002 r., Wielka Izba, skarga nr 46295/99, § 68.

Prawo do życia (art. 2)

Nie można wykluczyć, iż działania lub zaniechania władz w sferze polityki zdrowotnej mogą w pewnych okolicznościach rodzić odpowiedzialność na podstawie art. 2 Konwencji. Trybunał podkreślił we wcześniejszych sprawach dotyczących zarzutów o niewłaściwą opiekę lekarską, iż z obowiązku państwa ochrony życia wynika, iż szpitale powinny posiadać regulacje dla ochrony życia pacjentów oraz obowiązek stworzenia skutecznego systemu sądowego dla ustalenia przyczyny zgonu w szpitalu oraz odpowiedzialności

personelu medycznego. Problem na tle art. 2 może pojawić się, jeśli władze naraziły życie jednostki na ryzyko odmawiając opieki zdrowotnej, którą podjęły się zapewnić całej ludności. Skarżący płacił składki ubezpieczeniowe, mógł więc korzystać z publicznej opieki zdrowotnej. Podobnie jak inni uprawnieni miał dostęp do opieki standardowej, oferowanej przez publiczną służbę zdrowia. Biorąc pod uwagę leczenie i pomoc udzieloną skarżącemu, w tym refundację większości kosztów niezbędnych leków, nie można uznać, iż państwo nie wywiązało się z obowiązków wynikających z art. 2 odmawiając zapłaty pozostałych 30% kosztów leków. Skarga była więc oczywiście bezzasadna.

Decyzja Nitecki v. Polska, 21.3.2002, Izba (Sekcja) I, skarga nr 65653/01.

Przepisu chroniącego życie nie można – bez spaczenia języka – interpretować w ten sposób, że zawiera on diametralnie inne prawo: do śmierci, a w prawie do stanowienia o sobie upatrywać upoważnienia do samobójstwa.

Orzeczenie Pretty v. Wielka Brytania, 29.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 2346/02, § 39 (dot. odmowy zgody na bezkarną pomoc w samobójstwie osoby nieuleczalnie chorej).

Do naruszenia prawa do życia może dojść w każdej dziedzinie, w której możliwa jest sytuacja stwarzająca poważne zagrożenie życia.

Orzeczenie Oneryildiz v. Turcja, 18.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 48939/99, § 64 – dot. śmierci

rodziny na skutek wybuchu metanu na miejskim wysypisku śmieci.

Prawo do życia może być naruszone z powodu odmowy udzielenia istotnych informacji, pozwalających ocenić ryzyko dalszego zamieszkania na zagrożonym terenie.

Orzeczenie Oneryildiz v. Turcja, 18.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 48939/99, § 84.

Jeśli zamach na życie lub integralność fizyczną nie jest umyślny, obowiązek wynikający z art. 2 nie musi obejmować środka karnego. Może wystarczyć środek cywilny, wyłącznie lub w połączeniu ze środkami karnymi.

Orzeczenie Oneryildiz v. Turcja, 18.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 48939/99, § 92.

Zakaz tortur (art. 3)

Niewystarczająca emerytura lub inne świadczenia społeczne mogą, w zasadzie, rodzić problem na tle art. 3. W tej sprawie jednak nic nie wskazywało, iż sytuacja taka prowadziła do uszczerbku na zdrowiu fizycznym i psychicznym w minimalnym choćby stopniu, wymaganym do objęcia jej art. 3.

Decyzja Larjoszina v. Rosja, 23.4.2002, Izba (Sekcja) II, skarga nr 56869/00.

Cierpienie na skutek naturalnej choroby – fizycznej lub umysłowej – może być objęte art. 3, gdy jest lub może być jeszcze większe na skutek złego traktowania np. w związku z warunkami aresztowania, wydalenia lub w innych

sytuacjach, za które władze ponoszą odpowiedzialność.

Orzeczenie Pretty v. Wielka Brytania, 29.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 2346/02, § 52.

Art. 3 należy interpretować w sposób zgodny z art. 2, który wprowadza podstawowy zakaz posługiwania się śmiercionośną siłą lub innych zachowań prowadzących do śmierci człowieka. Nie uprawnia jednak do wymagania od państwa, aby godziło się lub ułatwiło skrócenie życia.

Orzeczenie Pretty v. Wielka Brytania, 29.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 2346/02, § 54.

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5)

Art. 5 ust. 1

Umieszczenie w domu opieki, aby zapewnić konieczną opiekę medyczną oraz zadowalające warunki życiowe i higienę nie jest pozbawieniem wolności w rozumieniu art. 5 ust. 1 Konwencji, ale odpowiednim środkiem podjętym w interesie osoby potrzebującej pomocy.

Orzeczenie H.M. v. Szwajcaria, 26.2.2002 r., Izba (Sekcja) II, skarga nr 39187/98, § 48.

Umieszczenie nieletniego w areszcie nie musi być sprzeczne z art. 5 ust. 1 lit. d, nawet gdy nie ma tam nadzoru wychowawczego. Jak wynika ze słów „w celu” użytych w tym przepisie, pozbawienie wolności jest środkiem, który ma zapewnić poddanie nadzorowi wychowawczemu, nie musi to jednak nastąpić

natychmiast. Nie można więc wykluczyć, iż środek wiążący się z pozbawieniem wolności będzie krokiem wstępnym do reżimu nadzorowanej edukacji, chociaż sam jej nie zapewnia.

Orzeczenie D.C. v. Irlandia, 16.5.2002 r., Izba (Sekcja) III, skarga nr 39474/98, § 78.

Art. 5 ust. 4

Zbyt długi okres między datą raportu lekarskiego i decyzją dotyczącą przedłużenia pozbawienia wolności podjętą na jego podstawie można uznać za niezgodny z zasadą ochrony jednostki przed arbitralnością.

Orzeczenie Magalhaes Pereira v. Portugalia, 26.2.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 44872/98, § 49.

Samo powołanie adwokata z urzędu nie zapewnia skutecznej pomocy prawnej.

Orzeczenie Magalhaes Pereira v. Portugalia, 26.2.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 44872/98, § 60.

Wymóg Konwencji, aby pozbawienie wolności mogło być kontrolowane przez niezawisły sąd ma fundamentalne znaczenie ze względu na cel art. 5 Konwencji zabezpieczenia przed arbitralnością. Chodzi o ochronę fizycznej wolności jednostki oraz jej osobiste bezpieczeństwo. Aresztowanemu należy zapewnić dostęp do sądu i możliwość wysłuchania osobiście lub przy pomocy jakiejś formy reprezentacji.

Orzeczenie Al-Nashif i inni v. Bułgaria, 20.06.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 50963/99, § 92.

Prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6 ust. 1)

Państwo nie może tłumaczyć się brakiem środków finansowych przy odmowie wykonania obowiązku zapłaty wynikającego z wyroku sądu. Owszem, w szczególnych okolicznościach zwłoka z wypłatą może okazać się usprawiedliwiona, nie może jednak negować istoty prawa chronionego w art. 6 ust. 1.

Orzeczenie Burdov v. Rosja, 7.5.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 59498/00, § 35

– dot. odmowy wykonania wyroków zasądzających odszkodowanie.

Prawo do ekstradycji nie figuruje wśród praw i wolności uznanych w Konwencji i w protokołach dodatkowych do niej. Procedura ekstradycyjna nie wiąże się ze sporem dotyczącym praw i obowiązków cywilnych ani z rozstrzygnięciem o zasadności oskarżenia w sprawie karnej.

Decyzja Penafiel Salgado v. Hiszpania, 16.4.2002, Izba (Sekcja) IV, skarga nr 65964/01.

Prawo dostępu do sądu byłoby iluzoryczne, gdyby krajowy porządek prawny pozwalał, aby prawomocne orzeczenie sądu nie było wykonane ze szkodą dla strony.

Orzeczenie Ouzounis i inni v. Grecja, 18.4.2002, Izba (Sekcja) I, skarga nr 49144/99, § 21.

Art. 6 Konwencji nie gwarantuje wyraźnie prawa do wezwania świadków lub dopuszczenia przez sąd innych dowodów w postępowaniu cywilnym.

Orzeczenie Wierzbicki v. Polska, 18.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 24541/94, § 39 (dot. oddalenia wszystkich wniosków dowodowych w sprawie przeciwko redaktorowi gazety o zniesławienie).

Ograniczenie prawa strony w sprawie cywilnej do wezwania świadka lub przedstawienia innych dowodów musi być zgodne z wymaganiami rzetelnego procesu w rozumieniu art. 6 ust. 1, w tym z zasadą równości broni.

Orzeczenie Wierzbicki v. Polska, 18.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 24541/94, § 39.

Zasady dotyczące języka, którego należy używać przy sporządzaniu pism procesowych mają zapewnić właściwy wymiar sprawiedliwości i pewność prawną. Zasady te nie mogą jednak unieвозмоżliwić stronom skorzystania z dostępnego środka prawnego. Poza tym, chociaż art. 6 ust. 1 nie gwarantuje prawa do bezpłatnej pomocy prawnej w sprawach cywilnych, jej brak może w pewnych okolicznościach prowadzić do naruszenia prawa dostępu do sądu i rzetelnej rozprawy.

Decyzja Iwanowa v. Finlandia, 28.5.2002, Izba (Sekcja) IV, skarga nr 53054/99 – dot. odmowy rozpatrzenia sprawy na podstawie pozwu wniesionego w języku rosyjskim.

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8)

W pewnych okolicznościach należy zagwarantować prawo spółek do poszanowania siedziby, przedstawicielstwa lub pomieszczeń zawodowych.

Orzeczenie Stés Colas Est i inni v. Francja, 16.4.2002 r., Izba (Sekcja) II, skarga nr 37971/97, § 41 – dot. przeszukań i zajęcia dokumentów w lokalach spółek.

Nawet gdy zachowanie danej osoby jest niebezpieczne dla jej zdrowia lub groźne dla życia, użycie wobec niej przymusu lub prawa karnego jest ingerencją w życie prywatne.

Orzeczenie Pretty v. Wielka Brytania, 29.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 2346/02, § 62.

Istotą Konwencji jest szacunek dla ludzkiej godności i wolności. Nie negując w żaden sposób zasady świętości życia chronionej w Konwencji, Trybunał uznał, iż na podstawie art. 8 coraz większego znaczenia nabiera jakość życia. W erze ogromnego postępu w medycynie i przedłużaniu się życia ludzkiego dla wielu osób staje się, aby nie zmuszano ich do dożywania podeszłego wieku lub życia w zaawansowanych stanach choroby, w konflikcie z wyznawanymi poglądami.

Orzeczenie Pretty v. Wielka Brytania, 29.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 2346/02, § 65.

Musi istnieć prawny środek ochrony przed arbitralną ingerencją władz w prawa zagwarantowane w Konwencji. Byłoby sprzeczne z rządami prawa, gdyby swoboda prawna przyznana administracji w sferach wpływających na korzystanie z praw podstawowych była wyrażona w kategoriach nieograniczonej władzy. Prawo musi wskazywać wystarczająco jasno jej za-

kres i sposób korzystania z niej, aby zapewnić w ten sposób jednostce właściwą ochronę przed arbitralną ingerencją.

Orzeczenie Al-Nashif i inni v. Bułgaria, 20.6.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 50963/99, § 119.

Nawet jeśli w grę wchodzi bezpieczeństwo państwa, zgodność z prawem i rządu prawa w demokratycznym społeczeństwie wymagają, aby środki wpływające na podstawowe prawa człowieka były poddane kontroli w drodze kontradyktoryjnego postępowania przed niezależnym organem właściwym do oceny zasadności decyzji i istotnych dowodów oraz stosujących w razie potrzeby – w wypadku informacji objętych tajemnicą – odpowiednie ograniczenia proceduralne.

Orzeczenie Al-Nashif i inni v. Bułgaria, 20.6.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 50963/99, § 123.

Jednostce należy umożliwić kwestionowanie twierdzeń władzy, iż w danym wypadku wchodzi w grę bezpieczeństwo państwa. Twierdzenia te mają duże znaczenie, jednak niezależny organ musi mieć możliwość reakcji, jeśli nie ma podstawy w faktach lub interpretacja pojęcia „bezpieczeństwo państwa” jest niezgodna z prawem lub sprzeczna ze zdrowym rozsądkiem i arbitralna. Bez takich zabezpieczeń policja lub inne organy państwowe mogłyby arbitralnie naruszać prawa chronione w Konwencji.

Orzeczenie Al-Nashif i inni v. Bułgaria, 20.6.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 50963/99, § 124.

Wolność wypowiedzi (art. 10)

Prasa uczestnicząca w debacie publicznej o sprawach rodzących uprawnioną troskę powinna w zasadzie móc powoływać się na oficjalne raporty bez konieczności niezależnego badania faktów. Gdyby było inaczej, jej niezastąpiona funkcja kontrolna uległaby osłabieniu.

Orzeczenie Colombani i Incyan v. Francja, 25.6.2002 r., Izba (Sekcja) II, skarga nr 51279/99, § 65 (dot. skazania za obrazę głowy obcego państwa).

Brak możliwości przeprowadzenia dowodu prawdy przez dziennikarza oskarżonego o obrazę głowy obcego państwa lub rządu prowadzi do zbyt daleko idącej ochrony dobrego imienia i praw tych osób.

Orzeczenie Colombani i Incyan v. Francja, 25.6.2002, Izba (Sekcja) II, skarga nr 51279/99, § 66.

Przyznanie szefom obcych państw statusu wykraczającego poza prawo powszechnie obowiązujące, chroniącego ich przed krytyką tylko ze względu na funkcję lub status, nie zważając w żaden sposób na interes takiej krytyki wprowadza przywilej, którego nie da się pogodzić z dzisiejszą praktyką i koncepcjami politycznymi.

Orzeczenie Colombani i Incyan v. Francja, 25.6.2002 r., Izba (Sekcja) II, skarga nr 51279/99, § 68.

Ochrona własności (art. 1 Protokołu nr 1)

Do rzeczywistego i skutecznego korzystania z prawa do poszanowania

mienia nie wystarczy powstrzymanie się przez państwo od ingerencji. Oprócz tego można wymagać pozytywnych działań ochronnych.

Orzeczenie Oneryildiz v. Turcja, 18.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 48939/99, § 145.

Prawo do wolnych wyborów (art. 3 Protokołu nr 1)

Art. 3 Protokołu nr 1 gwarantuje każdemu prawo do przedstawienia swojej kandydatury w wyborach, a po wyborze – do wykonywania mandatu.

Orzeczenie Selim Sadak i inni v. Turcja, 11.6.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skargi nr 25144/94, 26149/95 do 26154/95, 27100/95 i 27101/95, § 33 (dot. pozbawienia mandatu poselskiego w rezultacie rozwiązania partii politycznej przez Trybunał Konstytucyjny).

Swoboda wypowiedzi jest szczególnie istotna dla osoby wybranej przez społeczeństwo, bo jest ona jego reprezentantem. Ingerencja w swobodę wypowiedzi opozycyjnego parlamentarzysty wymaga więc szczególnie ścisłej kontroli.

Orzeczenie Selim Sadak i inni v. Turcja, 11.6.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skargi nr 25144/94, 26149/95 do 26154/95, 27100/95 i 27101/95, § 34 (dot. pozbawienia mandatu poselskiego w rezultacie rozwiązania partii politycznej przez Trybunał Konstytucyjny).

Państwa mają dużą swobodę określania w swoich systemach konstytucyjnych reguł dotyczących statusu członka

parlamentu, w tym warunków wykluczających kandydowanie. Cel jest wspólny: chodzi o zapewnienie niezależności posłów oraz swobodę wyborców, ale kryteria zależą od czynników historycznych i politycznych właściwych dla danego państwa.

Orzeczenie Podkolzina v. Łotwa, 9.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 46726/99, § 33 (dot. skreślenia z listy kandydatów w wyborach parlamentarnych z powodu niedostatecznej znajomości języka urzędowego)

Ze względu na poszanowanie krajowych odrębności Trybunał nie może oceniać prawidłowości wyboru języka roboczego parlamentu.

Orzeczenie Podkolzina v. Łotwa, 9.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 46726/99, § 34.

Prawo do kandydowania w wyborach, nieodłączne od systemu prawdziwej demokracji byłoby iluzoryczne, gdyby można było go w każdej chwili arbitralnie pozbawić. W rezultacie decyzje stwierdzające niedotrzymanie warunków w konkretnej sprawie muszą spełniać określone kryteria pozwalające uniknąć arbitralności. W szczególności powinien je podejmować organ zapewniający minimum bezstronności. Autonomiczne uprawnienia ocenne takiego organu nie mogą być nadmierne. Powinny być wystarczająco precyzyjnie zapisane w przepisach prawa, a procedura gwarantować decyzję rzetelną i obiektywną.

Orzeczenie Podkolzina v. Łotwa, 9.4.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 46726/99, § 35.

Prawo do swobodnego poruszania się (art. 2 Protokołu nr 4)

W sytuacjach nadzwyczajnych można okresowo ograniczyć wstęp do określonych części miasta osób zakłócających porządek publiczny.

Orzeczenie Oliveira v. Holandia, 4.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 33129/96 – dot. okresowego zakazu wstępu do centrum Amsterdamu).

Zakaz dyskryminacji (art. 14)

Prawo do renty wdowiej i zasiłku dla owdowiałej matki mają w wystarczającym stopniu charakter pieniężny, aby miał zastosowanie art. 1 Protokołu nr 1.

Orzeczenie Willis v. Wielka Brytania, 11.6.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 36042/97, § 36 – dot. dyskryminacji wdowca w brytyjskich przepisach o ubezpieczeniach społecznych.

Muszą istnieć bardzo poważne racje, aby uznać za zgodną z Konwencją różnicę traktowania wyłącznie ze względu na płeć lub stan cywilny.

Orzeczenie Wessels-Bergervoet v. Holandia, 4.6.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 34462/97, § 49; orzeczenie Willis v. Wielka Brytania, 11.6.2002 r., Izba (Sekcja) IV, skarga nr 36042/97, § 39.